

## НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Н.С.Казьмірчук

**Анотація:** У статті висвітлюється роль та можливості засобів декоративно-прикладного мистецтва для успішної реалізації національно-патріотичного виховання у вищих педагогічних закладах.

**Ключові слова:** національне виховання, національно-патріотичне виховання, декоративно-прикладне мистецтво, гуманістичні цінності, національно-патріотичні якості.

**Аннотация:** В статье освещается роль и возможности использования декоративно-прикладного искусства для успешной реализации национально-патриотического воспитания в высших педагогических учреждениях.

**Ключевые слова:** национальное воспитание, национально-патриотическое воспитание, декоративно-прикладное искусство, гуманистические качества, национально-патриотические качества.

**Annotation:** In the article a role and possibilities of the use of the decoratively-applied art are illuminated for successful realization of национально-патриотического education in higher pedagogical establishments.

**Keywords:** national education, education, decoratively-applied art, humanistic internalss.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі Україна розв'язує складні завдання економічної стабілізації й національного відродження. Разом із перспективами вільного державотворення відкрилися широкі можливості для розвитку освіти, науки, культури, що потребує докорінного реформування процесу навчання й виховання молодого покоління. В сучасних умовах підвищуються вимоги суспільства до громадянина України, у якого серед загальнолюдських якостей поряд з мораллю, національною свідомістю та сумлінням повинні бути національна духовна культура, патріотичні почуття.

Формування творчої, ініціативної, національно свідомої особистості вимагає наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би відображав історію, мистецтво, культуру, символіку, природу рідного краю та забезпечував можливості постійного духовного самовдосконалення особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретико-методологічні основи виховання, нову парадигму освіти й виховання, його мету і зміст розробляли такі вчені, як М.Антонець, А.Бойко, Л.Вовк, М.Євтух, П.Кононенко, О.Мороз, В.Москалець, А.Погрібний, Ю.Руденко, В.Сидоренко, М.Стельмахович, Д.Тхоржевський, М.Ярмаченко. Теоретичні засади національного виховання закладено у дослідженнях українських вчених, психологів та педагогів М.Боришевського, Д.Віконської, В.Москальця, І.Сікорського, Б.Цимбалістого, В.Яніва, Я.Яреми та ін. У своїх працях значне місце вони приділяють українській національній ідеї, духовності, демократичним засадам навчання й виховання, гуманістичним цінностям.

Народне декоративно-прикладне мистецтво є невичерпним джерелом культури народу, яка має унікальні можливості впливу на особистість та формування в неї національного світогляду, характеру, глибокої духовності. Завдяки декоративно-прикладному мистецтву, яке є скарбницею моральних та духовних здобутків народу і відображає стиль різних епох, регіонів, зберігає багаті традиції, пізнаються історія, світогляд, моральні якості наших предків, їхня героїчна боротьба за незалежність нашої держави, формуються основи культурно-духовного багатства українського народу. Народному декоративно-прикладному мистецтву притаманна особлива якість представляти собою художній геній, споконвічні прагнення українського етносу, разом з тим і багатоетнічну загальнолюдську систему культури [1, 25].

На думку науковців (Д.Антонович, В.Винниченко, О.Воропай, М.Грушевський, М.Гончаренко, Є.Маланюк та ін.), саме в середовищі національної культури з використанням надбань традиційної педагогіки можливе успішне розв'язання проблеми формування творчої, всебічно розвиненої особистості з високим рівнем національної самосвідомості. Зокрема, багато діячів культури та педагогів-дослідників, такі як В.Афанасьєв, С.Божович, С.Герасимов, Д.Джоза, І.Зязюн, Н.Кочережко, В.Предко та інші, виділяють особливу роль декоративно-ужиткового мистецтва в естетичному, моральному та трудовому вихованні молодого покоління.

**Мета статті.** Декоративно-прикладне мистецтво має великі потенціальні можливості в моральному, духовному, культурному та патріотичному вихованні молоді. Але в процесі аналізу навчальних та виховних програм, підручників, методичних джерел з'ясувалося, що цей виховний потенціал використовується недостатньо. Це зумовлено низьким рівнем дослідженості національно-патріотичного виховання студентської молоді засобами мистецтва, зокрема декоративно-прикладного, а також відсутністю розробок практичного застосування впливу декоративно-прикладного мистецтва на особистість. У цій статті ми розкриємо наші напрацювання з даної проблеми.

**Виклад основного матеріалу.** Національно-патріотичне виховання студентів – складний і багатогранний процес, який має на меті виховання розвинутої особистості, сформування в неї загальнолюдських цінностей, політичної зрілості та патріотичної переконаності, вміння вбирати і передавати весь накопичений людством досвід підростаючому поколінню [2, 34].

Твори декоративно-прикладного мистецтва є тим духовним середовищем, у якому формуються світогляд, національна самосвідомість, естетичні ідеали, моральні цінності, патріотичні та трудові якості особистості. Постійне перебування студентської молоді під впливом матеріальної і духовної культури рідного народу необхідне для найповнішого розкриття і розвитку природних здібностей, творчості, ініціативності, становлення індивідуальності, формування неповторного духовного світу, власної активної життєвої позиції, почуттів обов'язку, відданості і працелюбності заради свого народу, держави.

Отже, національне виховання у вищих педагогічних закладах має бути спрямоване на формування: наукових знань, які розкривають основи національно-патріотичного виховання студентів; свідомого ставлення до патріотичної діяльності; любові до своєї Батьківщини, свого народу; загальнолюдських моральних цінностей і високої педагогічної культури; шанобливого ставлення до історичного минулого української нації, її мови та духовних цінностей; прагнення підвищення добробуту своєї держави; вироблення активної життєвої позиції; толерантності та поваги до інших націй і народів [3, 63].

З метою вивчення стану національно-патріотичного виховання та можливості покращання й подальшого удосконалення системи виховання студентської молоді вищих навчальних закладів ми вирішили з'ясувати рівень національної культури першокурсників. Серед опитаних студентів 1 курсу 58% вважають, що отримали в школі середній рівень знань щодо національної культури та декоративно-прикладного мистецтва; 39% респондентів демонструють низький рівень інформованості щодо національної культури та декоративно-прикладного мистецтва; і лише 3% опитаних задоволені тим рівнем знань з історії й розвитку національної культури та декоративно-прикладного мистецтва, який отримали в загальноосвітніх закладах і вважають його високим. Ці студенти (3%) характеризуються добрими знаннями з історичного минулого свого народу, мають чіткі уявлення про декоративно-прикладного мистецтво, звичаї та обряди українського народу. Вони володіють деякими техніками декоративно-прикладного мистецтва. Ці студенти відчувають потребу в систематичному оволодінні спеціальними знаннями, вміють оцінювати події суспільного життя. Усвідомлюючи необхідність отримання ґрунтовніших знань, вони вміють самостійно поглиблювати їх, працюючи в бібліотеках, музеях, лабораторіях. Такі студенти характеризуються розвиненими патріотичними почуттями, високою гуманністю та культурою, добротою, вмінням піклуватися про свою родину та друзів. Їм притаманне турботливе ставлення до національної культури, рідної природи. Вони з повагою ставляться до представників інших народів. Саме такі студенти виявляють активність в організації і проведенні навчально-виховної роботи, ініціативу та самостійність у підготовці до цих виховних заходів, творчо застосовуючи знання та навички, отримані під час уроків, занять на факультативах, гуртках та в громадській діяльності.

Але, як бачимо, таких студентів дуже мало. І нашою метою є збільшення кількості таких студентів.

Проаналізувавши теоретичний та практичний педагогічний досвід у розв'язанні проблем національно-патріотичного виховання, ми дійшли висновку про важливість вдосконалення національно-патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів. Наша система національно-патріотичного виховання студентів засобами декоративно-прикладного мистецтва ґрунтувалася на таких основних теоретичних положеннях та організаційно-структурних компонентах:

Теоретико-методологічні положення Державної національної програми "Освіта" (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти.

Концептуальні основи національного виховання (С.Русова, Г.Ващенко, В.Сухомлинський).

Організація різноманітних форм діяльності студентів, яка ґрунтується на застосуванні декоративно-прикладного мистецтва в навчально-виховному процесі, реалізація виховуючих відносин суб'єктів педагогічного процесу (О.В.Киричук, О.В. Безпалько та ін.)

Проектування та прогнозування формування в студентів національно-патріотичних якостей на основі особистісно орієнтованого застосування засобів декоративно-прикладного мистецтва.

Послідовна поетапна реалізація національно-патріотичного виховання: визначення завдань, діагностика, впровадження положень, напрямків і форм впливу на студентів, суб'єктивно-об'єктивні взаємодії та моніторинг динаміки рівнів національно-патріотичної вихованості студентів.

Проаналізувавши основні теоретичні положення та практичний досвід з даної проблеми, ми вирішили удосконалити систему національно-патріотичного виховання студентів засобами декоративно-прикладного мистецтва та виділити основні блоки наукової та художньої інформації:

1. Сутнісно-змістова, образно-символічна інформація, яка розкриває істотні ознаки, змістові характеристики, образну і метафоричну насиченість декоративно-прикладного мистецтва, різних його видів, складових. Цей блок інформації допомагав студентам розуміти орнаментику, символіку, колористику декоративно-ужиткового мистецтва.

2. Історично-мистецька інформація, завдяки якій студенти пізнавали історичні витоки, джерела виникнення декоративно-прикладного мистецтва, етапи еволюції і вдосконалення мистецьких творів, зростання їхнього емоційно-естетичного, морально-духовного потенціалу.

3. Навчально-пізнавальна інформація, спрямована на пробудження і формування в студентів умінь правильно усвідомлювати особливості декоративно-прикладних виробів, сприймати і розуміти мистецтво.

4. Розвивально-виховуюча інформація, завдяки якій у студентів цілеспрямовано розвивалися емоційна, інтелектуальна і вольова сфери, виховувалися естетичні, моральні, ідейні, духовні цінності, якості особистості засобами декоративно-прикладного мистецтва.

5. Практично-творча інформація, спрямована на пробудження в студентів інтересу до декоративно-ужиткового мистецтва, формування потреби в практичній діяльності з метою збереження, розвитку культури, оволодіння різними видами декоративно-прикладного мистецтва [4, 31].

Реалізуючи нашу систему, ми виходили з того, що для здійснення національно-патріотичного виховання потрібно виявити, підтримати й розвинути в особистості студента вже сформовані риси, естетичні потреби і на цій основі сформувати глибокі патріотичні якості, закласти механізми самореалізації особистості.

Ми проектували діяльність студентів, створювали умови для розвитку їхніх талантів, нахилів, здібностей; реалізовували принципи і прийоми педагогіки співробітництва і співтворчості, покладені в основу національно-патріотичного виховання засобами декоративно-прикладного мистецтва.

**Висновки.** Глибоке пізнання історичного минулого рідного народу, оволодіння його національними, духовними цінностями, найвищими здобутками в різних галузях культури, життя – важливі компоненти національно-патріотичного виховання студентської молоді, без якого неможливе збереження історичної пам'яті, розвиток духовності. Теоретичне та практичне оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом є надійною основою формування у студентів патріотичних почуттів, національної самосвідомості, відчуття належності до українського народу, готовності до використання скарбниці рідної культури, продовження ідейно-естетичних традицій свого народу. Це сприяє поглибленню духовності студентської молоді, підносить особистість до вершин цивілізації.

Національно-патріотичне виховання студентів є ефективним, якщо у вищих педагогічних закладах забезпечується: систематичність засвоєння культурно-історичних, морально-духовних, ідейно-естетичних знань, цінностей, сконцентрованих у декоративно-прикладному мистецтві; глибоке пізнання студентами національних традицій, звичаїв, обрядів, символів та оволодіння історичними аспектами, витоками, динамікою розвитку духовних цінностей, техніками творення виробів декоративно-прикладного мистецтва.

Поліпшення формування в студентів історичної пам'яті, національної свідомості й самосвідомості, національної гідності, глибоких патріотичних почуттів, поглядів, переконань засобами декоративно-прикладного мистецтва здійснюється через такі структурні елементи навчально-виховного процесу вищої школи: створення нових підручників, посібників, методичних розробок; обов'язкові дисципліни; спецкурси; факультативи, індивідуальні заняття; педагогічну та технологічну практику; науково-практичні студентські та викладацькі конференції; науково-дослідну діяльність студентів; проведення вечорів, фестивалей, олімпіад; етнографічні експедиції, екскурсії до музеїв, виставок, визначних місць, на природу; створення етнографічних кутків, музеїв, світлиць,

студентських кооперативів, осередків народних майстрів; зустрічі з видатними діячами політики, культури, освіти й науки, майстрами декоративно-прикладного мистецтва; організація самоосвіти і самовиховання студентів.

### Література

1. Гевко О. Суть та особливості національно-патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва / О. Гевко // Рідна школа. – №5. – 2002. – С. 25-26.
2. Грибовская А.А. Детям о народном декоративно-прикладном искусстве". Учебно-наглядное пособие с методическими рекомендациями / А. А. Грибовская. – М. : Просвещение, 1999 – 167 с.
3. Демченко І. Творчий розвиток молодших школярів засобами образно-творчого мистецтва / І. Демченко // Рідна школа. – 2002. – №6. – С. 62-64.
4. Гевко О.І. Декоративно-прикладне мистецтво та його значення у національному вихованні молоді / О. І. Гевко / Сучасне українське виховання. – Матеріали науково-практичної конференції: "Українська національно-демократична педагогіка в контексті завдань сучасного виховання". – Дрогобич: Основа, 1996. – С. 130–131.

УДК 373.3.015.3:159.954/159.955

## РОЛЬ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ЇХНЬОЇ АДАПТАЦІЇ ДО ШКОЛИ

О.С.Калініна

**Анотація.** У статті теоретично обґрунтовано значення розвитку образного мислення першокласників у процесі їхньої адаптації до школи, представлено систему ігрових прийомів і технік профілактичного та корекційного спрямування.

**Ключові слова:** адаптація першокласників, образне мислення, психолого-педагогічна профілактика, психолого-педагогічна корекція.

**Аннотация.** В статье теоретически обосновано значение развития образного мышления первоклассников в процессе их адаптации к школе, представлена система игровых приёмов и техник профилактического и коррекционного направления.

**Ключевые слова:** адаптация первоклассников, образное мышление, психолого-педагогическая профилактика, психолого-педагогическая коррекция.

**Summary.** In the article theoretically justified the importance of developing creative thinking of first-graders in the process of adapting them to the school, represented by the system of gaming devices and techniques of preventive and corrective.

**Key words:** the adaptation of first-graders, creative thinking, psycho-educational prevention, psycho-pedagogical correction.

**Постановка проблеми.** У сучасних умовах модернізації суспільства особливої актуальності набувають проблеми реформування освітнього простору й залучення інноваційних технологій для оптимізації навчання і виховання учнів. Сучасні світові психолого-педагогічні тенденції спрямовані на створення умов для розвитку індивідуального потенціалу дитини на кожному етапі навчання.

**Аналіз наукових досліджень з даної проблеми.** Вітчизняними науковцями досліджено, що реалізація індивідуальних можливостей учнів, знаходження і оптимізація індивідуальних шляхів інтелектуального й особистісного розвитку дитини є однією з основних умов підвищення ефективності навчально-виховного процесу в школі (Ю.Бабанський, Ю.Гільбух, В.Давидов, Д.Ельконін, Н.Менчинська, О.Скрипченко, Л.Славина, С.Якобсон та ін.), визначено структуру і зміст такої індивідуальної характеристики дитини, як психологічна готовність до навчання в школі (Л.Венгер, О.Запорожець, Г.Костюк, М.Лісіна, С.Максименко, А.Маркова, М.Подьяков та ін.).

Необхідною умовою ефективного формування індивідуальності та гармонійного розвитку дитини є її успішна адаптація та повне розкриття потенційних можливостей в процесі навчальної діяльності. В останнє десятиліття виконано ряд дисертаційних досліджень, присвячених проблемі адаптації дитини до школи. Дослідники вивчають психолого-педагогічні аспекти адаптації дітей дошкільного віку до нових умов (А.Ваврик, О.Макух, Г.Нішук), педагогічні умови забезпечення успішної адаптації першокласників (О.Максимова, Н.Палій), адаптацію як супутній процес розвитку творчого потенціалу молодшого школяра (М.Шопіна), адаптацію до школи дітей з особливими